

СТУПАНЪ.

ЗЕМЛЕДѢЛСКО-ЕКОНОМИЧЕСКИ ЛИСТЪ.

1 Януарія 1874.

<p>СТУПАНЪ излиза еднѣтъ пѣтъ на мѣсеца Годинна цѣна е едно бѣло меджидіе.</p>	<p>Съдържаніе: Кѣтъ читателитѣ. — За земята. — За зимното храненіе на домашніа ни добитѣкъ. — Какво има да работи еднѣтъ ступанинѣтъ въ мѣсецъ Януарія. — За съдружаваніето. — По домашната Економія. — Домочадіе и домакиня. — Разни.</p>	<p>Писма, дописки и спомоществованіята са испращатъ до Г-на Р. И. Бѣлскава въ Руссе, или издателя въ Виднѣтъ.</p>
--	--	---

Кѣтъ ЧИТАТЕЛИТѣ.

Жалостни и тъжни гласове са чуватъ на сѣкадѣ изъ отечеството ни, че сиромашіята и бѣдността отъ день на день се повече и повече растѣтъ помежду народа. Да ли ще са намѣри нѣкой, който да не е разбралъ още, че ние отъ година на година падаме матеріално! Но да са оплакваме и да казваме само, че сме сиромаси, че *алжшъ-вершшъ* нѣмало, че добритѣ години сѣ минжли, че Господъ си дигнѣлъ берекетя отъ насъ и много други такива, а да непремисляме за подобраваніето на вещественното си благосъстояние, то ще рече, че ние сами не си желяемъ доброто. За да прѣдваримъ по голѣмото зло, що ни чака, и да спремъ сиромашіята, която е дошла до врата ни, изисква са да промислимъ за поправаніето на вещественното си благосъстояние и обогатяване, отъ които зависи и унапредуваніето ни въ умствено и нравственно отношеніе.

Земледѣлето е майка на сичкитѣ искусства и на сичкитѣ богатства; то е темель, на който са зида вещественното благосъстояние на една държава, на единъ народъ; то е най-главенъ изворъ за народното обогатяване. Сичко цѣвти въ опѣзи държава, въ която цѣвти земледѣлето. У сички днесъ просвѣщенни и напреднѣли въ всяко отношеніе народи, земледѣлето са е смятрало и са смятра като главно у-словіе за матеріалното подиганіе и о-

богатяване на една страна. Никоя друга тѣрговія или занаятъ не сѣ до толкова сигурни каквото земледѣлето. Това е доказано.

По-голѣмата частъ отъ нашія народъ са занимава сѣ земледѣлето, което е главенъ поминѣкъ въ отечеството ни. У насъ е то, което поддържа почти цѣлія ни народъ, — то е главната наша подпорка. Отслабва ли земледѣлето, отслабватъ и сички други занаяти и тѣрговія; това и самитѣ тѣрговци и занаятчіе знаятъ.

Земята никого не са отказва да ни награди тройно и четворно за положенитѣ около неіж трудове. Нашата земя е доста плодородна и богата; въ неіж лѣжи богатство, отъ което не знаеме да са ползуваме. Това произлазя отъ неумѣяніето и незнаніето ни. Сѣкій знае какъ стоимъ сѣ нашето земледѣліе, до колко е усѣвършеновано въ сравненіе сѣ другитѣ напреднѣли страни. Нашето земледѣліе и скотовѣдство сѣ такива днесъ, каквито сѣ биле преди хиляда години. Ето направихъ са и у насъ желѣзници, и европейцитѣ ще надойдѣтъ да ни купятъ земитѣ, та като вѣщи въ земледѣлето, ще усвоятъ най хубавитѣ ни мѣста, отъ които ще са обогатятъ. Ами ние? Ние, ако не са приготвимъ, ще стоимъ сѣ сѣрнѣти рѣцѣ, ще глѣдаме и, като не вѣщи въ тези най главенъ занаятъ, ще имъ бѣдемъ само прости работници.

Дошло е време да разберемъ тѣзи истина, и ако не са погрижимъ да по-

правимъ до-сегашнія си вървежъ, то ни чака по голѣма сиромашія, за предварваніето на която са изисква побързване.

Когато е тъй, то трѣба да обърнемъ серіозно вниманіе върху земледѣліето, и да търсиме срѣдства за по-лесното му работеніе, да са ползуваме повече отъ колкото до сега сме са ползували. А за да постигнемъ туй, то са изисква умѣяніе и знанія. Книгитѣ и вѣстниците по земледѣліето, въобще по ступанството, много спомагатъ за въздиганіето и подобряваніето на земледѣліето и домашно-економическото състояніе. Обладани отъ таквази мисль, рѣшихме са да почнемъ издаваніето на единъ Земледѣлско-Економически листъ „СТУНАНЪ“, потребността на който, мислимъ, не може никой да откаже. „СТУНАНЪ“, ще са занимава изключително съ земледѣліето, скотовѣдството, копринарството, пчеларството, съдружаваніето, домашната економія, въобще съ ступанството. За сега *Ступанъ* ще излази единъ пѣтъ на мѣсець по една книжка отъ една печатна кола на 4-на на този форматъ; годишна цѣна—едно бѣло меджидіе. Ако видиме, че спомоществвателитѣ са поумножатъ, то ще почнемъ да го издаваме или два пѣти на мѣсець, или съ по една прѣтурка. Туй зависи отъ спомоществвателитѣ, които сѣ душа на единъ листъ. Ние умоляваме нашитѣ на сѣкадѣ читалища, дружества и родолюбиви съотечественници, да са постараятъ и събержатъ спомоществователи за този за първи пѣтъ издаванъ на свѣка ни земледѣлско ступански листъ. Нашитѣ читалища и дружества ще изпълнятъ една отъ сватитѣ си длъжности, като са погрижатъ да распрѣснатъ измѣжду селенитѣ този листъ. *Ступанъ* ще бѣде не по малко полезенъ и на гражданитѣ.

Умоляватъ са настоятелитѣ на „Ступанъ“, били читалища, дружества или частни лица, да побързатъ и ни отговорятъ, колкото са може по скоро, по колко листа да имъ пращаме. Писма, дописки и спомоществованіята ще са

испрацатъ до Г-на Р. И Бѣскова въ Руссе, или до издателя въ Видинъ.

Ако този листъ са посрѣщне благосклонно отъ нашитѣ съотечественници и ни насърчатъ съ повечко спомоществователи, тъй щото да може да са поддържа, нѣ отъ наша си страна ще са потрудимъ да изработимъ и други книги по земледѣліето, скотовѣдството и т. н. Трѣба да са увѣримъ че такива книги за насъ сѣ не само потребни, но и необходимо нужни. Ще ли са зематъ думитѣ ни въ вниманіе отъ нашитѣ добри съотечественници, туй оставаме на времето да го покаже.

ЗА ЗЕМЯТА.

Земята е основа (темель) на цѣлото ступанство, по защото тя,—земята,—на сѣкадѣ не е еднаква по плодородіето си; на нѣкои мѣста е по-добра и по-плодородна, а на нѣкои по-слаба; на нѣкои расте и успѣва едно растеніе по-добрѣ, а на други—друго, то трѣба сѣ-ній, който са занимава съ земледѣліето най-първѣтъ да знае да испитва земята си отъ какво са състои, т. е. отъ какъвъ видъ прѣстъ е съставена, да знае пейнитѣ свойства, да знае какво ще расте по-добрѣ въ тѣзи или онѣзи земя, какъ да поправи слабата земя, съ какво да тори тѣзи или онѣзи земя, кога и какъ и т. н. Сѣка земя може да са обработва съ прилѣжаніето и умѣяніето на човѣка, съ срѣдствата, колго науката и промишлеността му доставятъ.

Слушали сме отъ мнозина наши да казватъ, че нашата земя е добра и плодородна, та не трѣбвало да ѣх испитваме, да ѣх торимъ и други подобни. Много са лъжатъ такива. Навстина, нашата земя е доста плодородна и богата,—туй никой не може да откаже; но ако бихме позвавали земята, ако бихме знаели по-добрѣ да ѣх обработваме, коя земя какъ да торимъ и т. т., то много повече бихме са обогатили. Питане е: да ли нашата земя, която са с работила отъ толкова години насамъ, е била нѣкога таквазъ, каквато

е днесъ? Да ли тѣзи плодородна земя ще остане се тѣй плодородна и богата за винаги? Ами защо казваме, че Богъ си дигналъ берекета? Ако винаги отземаме изъ една каса, а никога не притуряме, то единъ день не ще остане нищо въ тѣзи каса. Нашата земя е една каса, изъ която сѣка година отземаме съ жетвата хранителнитъ за растѣніята вещества, а не ѝ притуряме изгубеното. Въ такъвъ случай, само по себе си се разбира, че пивята и лозята отъ година на година се повече отслабватъ, а при това и обработваніето е твърдъ слабо и предпотошно.

Ние ще пораскажемъ на читателитъ си за главнитъ видове прѣстъ, за главнитъ състави на земята, за нейнитъ свойства, какъ са познава коя земя каква е и отъ каква прѣстъ състои, на коя земя какво по-добрѣ расте и по-добрѣ плодъ дава, какъ са поправа слабата земя за тореніето, ораніето и така нататѣкъ.

Орната земя, почвата, е станшла отъ растрошаваніето на различнитъ камани, отъ гниеніето на растителнитъ и животински останки. Съ дѣйствието на въздуха, на водата и на топлината са расцукватъ камънитъ и ставатъ на прахъ, изгниватъ останкитъ отъ растѣніята и животнитъ, и по този начинъ отъ растрошеніето и гниеніето е станшло на якія камакъ земя, способна за обработваніе.

Земята са дѣли на *орна земя* и *здравица* (подземъ). *Орната земя* е горня пластъ на земята, що са оре, копае, тори, що е много—малко плодотворитъ, въ който въздуха и топлината пробиватъ, и растеніята си разширяватъ коренитъ (защото коренитъ на нѣкои растенія като на звѣздѣля или дѣтелипата са простиратъ и отиватъ чакъ до здравицата и въ здравицата даже). Но подъ името *орна земя* не са подразумѣва само овзи пластъ на земята, който са оре съ орало или плугъ, или който са копае съ мотика, но и горнята частъ земя на ливадитъ и пашитъ—е тѣй сжщо *орна земя*. Въ този горенъ пластъ земя, повечето отъ на-

шитъ храни (скини) и други земледѣлчески градинарски растенія—освѣнь звѣздѣля и дърветата, разширяватъ коренитъ си, защото въ този горенъ пластъ намиратъ повече храна, която имъ е потребна за добрия растъ.

А че дълбоката *орна земя* е винаги много по-добра отъ плитката, туй, мислимъ, може сѣкій лесно да разбере. Въ дълбоката, а іоще сипка и прѣхка *орна земя*, въздуха много по-лесно може да пробива и влиза, що е много добро; коренитъ на растеніята могатъ по-на дълбоко и по-добрѣ да са простиратъ, и тамъ намиратъ много повече хранителни вещества. Дълбоката *орна земя* не бива никога тѣй мокра и влажна, каквото плитката, защото въ дълбоката *орна земя* водата има доста мѣсто да са разлѣе и да иди въ дълбочината на земята. Напротивъ, зимната влага са задържава въ дълбоката *орна земя* повече време, и когато са случи да е дълго време суша,—каквото тѣзи година,—то тогава дълбоката *орна земя* може да си прибави влага и отъ дълбокитъ пластове на земята. Отъ дълбоката *орна земя* има іоще много други добрини, а за да бжде *орната земя* дълбока, то трѣба да са обработва земята добрѣ и рѣдовно, да са оре дълбоко (особенно есенно време) и да са тори правилно. За сичео туй понапространно ще говоримъ по-послѣ, а въ другата книжка ще продължимъ за земята.

ЗА ЗИМНОТО ХРАНЕНІЕ

НА

ДОМАШНІЯ НИ ДОБИТЪКЪ.

По причина на зимата добитъка трѣба да са държи и храни въ хлѣва (яхъръ, оборъ, дамъ), защото въ *кжра* нѣма трѣва, нито листи, а освѣнь туй вънъ е и студено за добитъка.

Когато са храни добитъка въ хлѣва, то при таково храненіе трѣба да са държатъ и нѣкои правила: трѣба да са знае какъ да са раздѣля храната, какъ да са храни съ нея, и други такива, тѣй щото да бжде винаги

добитъка здравъ, и винаги способенъ и приготвенъ за работа.

Нашитѣ земледѣлци и скотовѣдци при храненіето на добитъка си не държатъ никакви правила и редъ. Сички знаемъ, че добитъка трѣба да са храни съ слама, сѣно, кукурузено дрѣже, съ зобъ, било трици, — мленина или друго.

На нѣкои мѣста по насъ, щомъ влезе зимата, захващатъ да хранятъ добитъка само съ сѣно или само съ най добра слама, и туй храненіе са продължава до тогава, до като има добра храна, а когато са свърши тя, тогава са храни добитъка съ по слаба и лоша слама. А нѣкои пакъ хранятъ добитъка цѣлата зима само съ проста слама, което не е добро, както и първото. Ако са храни добитъка въ началото на зимата само съ добра храна, а тѣзи храна не стигне за цѣлата зима, то добитъка е принуденъ тогава отъ гладъ да яде слабата и лоша храна, слама или друга храна, защото нѣма по-добра. Но нека поразгѣдаме, да ли такова храненіе е добро за добитъка. Многогодишнитѣ опити на хората, които сѣ са занимавали постоянно съ скотовѣдството, ясно доказватъ, че храненіето на добитъка въ началото на зимата съ добра и отъ единъ видъ храна, а послѣ съ слаба и лоша, — не само че не ползува нищо добитъка, нѣ го отслабва и го прави не способенъ за никаква работа.

Най-напредъ трѣба сѣвкій, който има добитъкъ, да са погрижи да си приготви толкова храна за добитъка, колкото ще му трѣба за презъ цѣлото време, за да го храни изобилно, ако иска да има по-голѣма полза и отъ него. Мнозина има, които си и приготвятъ доста храна за добитъка, но при храненіето не постѣпватъ тѣй, както би трѣбало, както би било по-добрѣ и отъ по-голѣма полза. А онѣзи, които нѣматъ доста добра храна за добитъка си, и колкото имѣтъ исхранятъ, а послѣ хранятъ само съ лоша, слаба и мухлясала слама, то таква нека не чакатъ отъ добитъка си го-

лѣма полза и помощъ въ работитѣ имъ. На пролѣтъ, когато настане време за работа, за ораніе, возеніе, а трѣвата не е порасла юще за паша, гората не са е раззеленила, тогава ступана трѣба да има най хубаво сѣно, най здрава слама, защото щомъ изгрѣе пролѣтното слѣнце, добитъка си дига главата отъ онѣзи ясла, дѣто нѣма добра храна, та предпочита да гладува, а не да яде мухлясала и повредена храна, а пакъ съ гладенъ и слабъ добитъкъ да посрѣщнешъ пролѣтъта, когато има най много полска работа, то значи, че самъ на себе си правишь зло.

Сѣвкій земледѣлецъ трѣба да има най-добра храна за добитъка си на пролѣтъ, защото тогава трѣба да бѣде добитъка му най-ягкъ и най-здравъ. Зимѣ, когато добитъка неможе да види зелена трѣвица и листецъ, задоволява са и съ по-долия храна, но когато са зазеленѣе полето, тогава не щенито да погѣдне лошата храна ¹⁾.

Юще на есень, или баремъ въ началото на зимата, трѣба да са отбира добрата и лошата храна, и да са размѣсва една съ друга, съ която да са храни добитъка до тогава, до като настанѣтъ днитѣ за работа; но на пролѣтъ, — както са каза по-горѣ, — добитъка да са храни съ най добра храна. Разбира са, че който има много добра храна, и вижда, че ще му стигне за презъ цѣлата зима да исхрани добитъка си, то не трѣба да размѣсва добрата съ по долня храна.

Въ всякой случай ще бѣде винаги много по-добрѣ да не са храни добитъка само съ проста слама, но размѣсена съ сѣно, добрѣ е да са зоби добитъка съ мленина, ярма, забъркана съ топла вода и нѣщо солъ, и то по единъ или два пѣти на день, особено за тамъ е туй добрѣ, дѣто нѣма сѣно, но само слама.

При храненіето на добитъка въоб-

1) Ако е мухлясала сламата или сѣното, то трѣба да са иступна съ една вила, и послѣ да са поприска съ малко солена вода, та тогава да са храни добитъка съ такова сѣно или слама, ако нѣма по-добра храна.

ще е потребно да са държи редъ; когато са храни добитъка редовно, т. е. сѣкій день еднакво, напр. сутрина, на пладнѣ и вечер. Туй е много по добръ за добитъка, много по добръ са оправя (угоява). Добръ е ако са дава на добитъка сѣкій день, по пладнѣ, и по малко соль. Никога не трѣба да са пий добитъка съ много студена вода, но съ застоена, кладенчава, която зимѣ е по-топла отъ текущата, защото отъ много студената вода са поболява добитъка. Най послѣ препорѣчваме и чистота въ хлѣвоветѣ, която е нужна и е една отъ главнитѣ условия за здравіето, както за човѣка, тѣй и за добитъка. Чиститѣ хлѣвоветѣ, чистия добитъкъ, чистата храна, не само, че угождаватъ на добитъка, но го запазватъ юще и отъ разни болести.

Заблѣж. Трѣбаше най-напредъ да пораскажемъ на читателитѣ си за важността на скотовѣдството, какво е нашето скотовѣдство, какъ може да са подобри и т. н., но защото е сега времето да споменемъ за зимното храненіе на добитъка ни, то оставяме за първитѣ да говориме въ идущитѣ книжки на „СТУПАНЪ“.

КАКВО ИМА ДА РАБОТИ ЕДИНЪ СТУПАНЪ ВЪ МЪСЕЦЪ ЯННУАРИЯ.

За сѣкій мѣсець мислимъ да помѣстиме въ „Ступанъ“ напомнїя къмъ читателитѣ си за онѣзи работи, които сѣкій добъръ ступанъ трѣба да извършва, ако иска да вървятъ добръ домашнитѣ му и подски работи.

Въ този мѣсець е сичко мъртво по полето, по нивата, по лозята; студъ, мразъ и разни други неслоди не даватъ на земледѣльца да работи нищо на полето, освѣнъ ако може да са угари, да са хвърля боклукъ, торъ на нивата и т. н. — Въ този мѣсець земледѣлцитѣ обикновенно си отпочиватъ тѣлесно, но за туй трѣба умственпо да работятъ: да промишляватъ какво ще захванатъ на пролѣтъ; коя стрѣжа на ступанството си ще разширятъ, а коя ще смалятъ; да смѣтатъ: коя стрѣжа

имъ е повече приходъ донесла, коя по малко, и по туй да са управляватъ за иджщата година; да сѣятъ повече онуй, което са по много търси и по скѣпо продава, а да престанатъ да сѣятъ или садятъ онуй, що са слабо търси и малко наплаща. Съ една дума, сѣкій ступанинъ трѣба да си смѣта, да хесапи, защото само съ смѣтанїето може да узнае точно дохода си или загубата си. Мнозина губятъ, безъ да знаятъ, че губятъ; а защо? защото не знаятъ причинитѣ,—не държатъ смѣтка, а и не знаятъ, че губятъ. Само смѣтанїето ще имъ изнамѣри причинитѣ, и ще имъ покаже отъ що губятъ. Каквото е за мореплавателя *компас* (бусолата), то е за ступанина хесапа; а въ този мѣсець има доста праздно врѣме, та може за сичко да пресмѣтне.

Зимѣ е най-добро и сгодно време за събираніе боклукъ, торъ отъ домашнїя си добитъкъ, защото повечето време е добитъка въ хлѣва, и тора не са изгубва, а освѣнъ туй добитъка яде и повече. Храната има двойно опредѣленіе:

1. Съ храната са оправя и таули добитъка, и

2. Поддържа са потребната топлина; слѣдоват. храненїето е и грѣянїе. Колкото е по силна и по студена зимата, толкова и повече трѣба да са храни добитъка, или,—ще е и по-евтино,—*хлѣвоветѣ да бждатъ по-топли*, защото въ по-топлитѣ хлѣвоветѣ са исхранва и по-малко храна.

Ако вали снѣгъ, и послѣ са растопи, или силенъ дъждъ, то ще сторятъ добръ нашитѣ земледѣлци да си побикалятъ посѣяннитѣ нива и да ги наглѣждатъ да не би негдѣ да са е застоела вода, която прави зло на посѣяннитѣ ниви, и да отпущатъ тѣзи застоена вода.

Ако нѣма снѣгъ и земята са е размръзила, то трѣба да са окопаватъ на около дърветата, овоцїята, и да имъ ся туря боклукъ, торъ; но трѣба да са внимава да не би да са повредятъ съ окопаванїето коренитѣ на дърветата. Знаеме, че лѣтѣ много гасеници

нападатъ по дърветата въ градинитѣ; за да са избѣгне туй зло, трѣба сега по туй време да са чистятъ гнѣздата имъ, които ги има въ изобиліе по дърветата, и да са хвърлятъ въ огъня да изгорятъ. Ако нѣкое дърво, по причина на слабата земя, въ която е посадено, е расло слабо, ще бѣде добръ да са откопай отгорѣ около стѣблото нѣщо земя, и да са посяни съ по-добра прѣстъ за да са поучрави и зайкне дървото. Ако ще сади нѣкой дървета на пролѣтъ, то трѣба сега,—ако са може,—да ископай за сѣко едно дърво по три до четири педи широки и толкова дълбоки трапове, които да бѣдѣтъ до напролѣтъ изложени на снѣга, студя и т. т.

Орѣдіята, като рала, мотики и други такива трѣба сега да са поправятъ и да са приготвятъ, а не да са оставатъ за тогава, когато излѣзе време за работа. Башчованскитѣ семена, които ще са сѣятъ на пролѣтъ, трѣба сега да са пригледатъ да не би да са повредятъ нѣщо. Толкова на кратко за този мѣсець.

ЗА СЪДРУЖАВАНІЕТО.

Ако хвърлимъ единъ краткъ погледъ върху сичко онуй, що е измислил човѣшкія умъ и изработила човѣшката рѣка, то ще са увѣримъ, че човѣкъ е достигналъ съ своя високъ умъ до онзи степенъ на развитіето, напредѣка и образованіето, до онуй назначеніе, за което Богъ го е опредѣлилъ. За човѣческото щастіе и благополучіе най-първо и необходимо нужно е да развие човѣкъ своитѣ душевни способности и сили: память, разумъ и воля. А за туй на човѣка трѣба добра охрана, възпитаніе, наука, образование и просвѣщеніе. Безъ на ука нѣма знаніе, безъ знаніа нѣма вѣщина, а безъ вѣщина, безъ способностъ, човѣкъ не може да има добро щастіе, щото предприеме, остава безъ добъръ успѣхъ. А какъ може да са постигне сичкото туй? Разумѣва са, че при другото трѣбатъ и матеріални сръдства, безъ които токо-реча нѣма добъръ успѣхъ въ никое предпріятіе. Народъ матеріално сироманъ, сироманъ е и душевно; ако е вещественно богатъ, лесно може да напреднува и въ всѣко друго отношеніе. А за да може да са постигне богатство, то трѣба да са знае какъ.

Свѣкій занаятѣя билъ ржкодѣлецъ, земледѣлецъ или другъ какъвто и да би билъ, трѣба да изучи добръ занаята си, отъ който ще и повече да печели. А за да изучи до-

брѣ човѣкъ занаята си, то трѣба непременно да са учи, да има съобщеніе съ други попитни и по-вѣщи. А нѣкъ опитнитѣ и вѣщитѣ, ако сж сами, въ състояніе ли сж да извършатъ онуй, що могатъ нѣколцина съ съдруженни сили и капиталъ да извършатъ? Никого. Самъ човѣкъ е способенъ за малко и незначително щастіе, за незначително добруваніе. Дружествата, само дружествата сж въ състояніе да уголемятъ щастіето, и подобратъ благосъстояніето на единъ народъ. Междусобното подпомаганіе на разни хора, съ разни дарби и способности е въ състояніе да въздигне вещественно и нравственно единъ народъ. Ако цѣлъ свѣтъ са е убѣдилъ, че съ съдружаваніето може да са достигне до богатство, то намираме за добръ да разгледаме и ние този въпросъ, който не е маловаженъ за насъ. Но нека опрѣдѣлимъ най-напрѣдъ значеніето на думата дружество. Дружество е сѣкій единъ народъ даже и цѣлото човѣчество са сматра като едно дружество. А и хората, които живѣятъ въ една държава, даже и въ една областъ, община не сж друго, освѣнъ дружество. Но по народната економія дружество, съдружаваніе, са разумѣва съединени капитали отъ нѣколко лица, които имѣтъ нѣкой обща економическа цѣлъ, обща полза за сичкитѣ членове.

Такива дружества въ образованія свѣтъ има много и разнообразни: има дружества търговски, за промишленность, занаятчийски, за сигуранція, за подиганіе разни фабрики, за праваніе желѣзници, вапорски, банкіерски, дружества земледѣлчески, книжевни, за междусобно поддържаніе и подпомаганіе и много други юще. Общѣта и частната полза отъ такива дружества е твърдѣ голѣма. Какво би направилъ човѣкъ, оставенъ самъ на себе си? Да ли би можалъ да са ползува отъ капитала си толкова, колкото би са ползувалъ, ако би го вложилъ въ едно сигурно дружество и работи задружно? Сѣко съдружаваніе има за цѣлъ да събере въ едно работнитѣ сили, капитали, искусства и знанія, та съ съединенитѣ тѣзи сръдства да са дойде до по-добри резултати, да са умножатъ доходите отъ капиталитѣ и ползата отъ работеніето, защото опитътъ е доказалъ, че раздѣленнитѣ сили и капитали даватъ незначителни и твърдѣ малки приходи и ползи.

Напреджилитѣ днесъ народи сж разбрали вече отдавна, че съ съдружаваніе може да са достигне до желаемото благосъстояніе и вещественно обогатяваніе, за което сж са и погрижили да си съставятъ разни дружества. За нѣкои предпріятія трѣбатъ милиони гроша; дѣ би са намѣрилъ единъ само човѣкъ, който да би ималъ капиталъ за да извърши туй. Но да положимъ, че ще са намѣри нѣкой много богатъ, който да би предпріелъ да извърши такива работи; но като самъ да ли би могълъ да успеѣ тѣй, както ако биха били нѣ-

колцина? Не; но за нѣколко капиталисти лица туй не е нито мѣчно, нито невъзможно.

Вапоритѣ, желѣзницитѣ, разнитѣ фабрики, изъ които излизатъ и са изработватъ най-искусствени и за човѣка потрѣбни нѣща, сѣ плодъ отъ дружествата. Туй можеше ли да извърши и направи едно частно лице? Че съдружаваніето е ползно, за туй нѣма нито най-малко съмнѣніе, а сега е друго питаніе: да ли е нужно? За да можемъ да отговоримъ на туй питаніе, трѣба да поразгѣдаме малко днешнитѣ дружествени отношенія, да разгѣдаме частното работеніе и да го сравнимъ съ общото, — съ съдруженіето, или що е се едно, да разгѣдаме слѣдствіята отъ частното работеніе и да ги сравнимъ съ слѣдствіята отъ общото работеніе.

Но за какво са труди човѣкъ да постигне съ труда и работата си на този свѣтъ? Цѣльта, къмъ която са стреми цѣлото човѣчество е щастіето: както сѣкій човѣкъ частно, тѣй и сѣкій народъ търси щастіе, и около тѣзи точка са върти сѣка работа на човѣческото дружество: Главни фактори на човѣческото щастіе сѣ: удовлетвореніе на катдневнитѣ си потрѣби, нужди и просвѣщеніе.

Човѣкъ като са роди на тоя свѣтъ донася съ себе си три главни потрѣби: потрѣба отъ храна, потрѣба отъ облѣкло и потрѣба отъ обиталище (къща). То сѣ три първобитни и главни човѣчески потрѣбности, които трѣба сѣкій да задоволи, ако желае да осигури живота си на този свѣтъ. А за да може човѣкъ да задоволи тѣзи първи и главни потрѣби, природата го е надарила съ нѣкои дарби и способности.

Човѣкъ не е останалъ при тѣзи първи потрѣби: съ развиваніето на човѣческия родъ, развивали сѣ са паралелно (еднакво) и нови потрѣбности, които трѣба тѣй съще да са задоволятъ, както и онѣзи първитѣ. И наистина, туй е то, що кара човѣка и сичко човѣчество на работа, защото съ нищо друго немогатъ да са задоволятъ потрѣбнитѣ условия за живота, освѣнъ съ работата. Човѣческата работа, подпомагана отъ природнитѣ сили, е единственото сръдство за унапредваніето, както за сѣкій единъ частно, тѣй и за цѣли народи, а най послѣ и за цѣлото човѣчество; и то е пѣтя, по който може да са доде до онѣзи точка, къмъ която човѣкъ са стреми, — къмъ щастіето. Съ работа са достигва до онѣзи сръдства, които служатъ за удовлетвореніе на онѣзи изискванія, които сѣ главни условия за живота; съ работа са достигва до просвѣщеніето и образованіето. Работата води съ себе си вещественното благосъстояние, а то е основа на народното просвѣщеніе, защото ако нѣма съ какво да са живѣе и поминува, не може да са мисли за просвѣщеніе, липсватъ главнитѣ за него условия. За туй сѣкій е длъженъ, въ името на

интереса си, да са бори противъ тѣзи бѣда, да не глѣда равнодушно на сиромашіята. Туй трѣба да има предъ очи сѣко човѣческо дружество, сѣкій народъ, който е подъ небето, слѣдователно и нашій народъ.

Но питаніе е: какъ би могло да са препричи тѣзи сиромашія, и какъ би могло да са поправи и промени днешното наше лоше вещественно състояніе съ благосъстояніето въ истинския смислъ на думата? Вещественното благосъстояніе и обогатяваніе зависи най много отъ добритѣ и повечето мѣстни производенія. Расгѣтъ ли тѣ, расте и вещественното благосъстояніе и обогатяваніе, пропадатъ ли мѣстнитѣ производенія и промишленостъ — пропада и вещественното благосъстояніе. Изворитѣ, изъ които извира богатството на сѣкій единъ народъ, сѣ земледѣліето, промишлеността (индустрията и търговіята). Земледѣліето е на сѣкадѣ най-добъръ изворъ за обогатяваніе, а въ сѣщото време и темель, основа, на промишлеността и търговіята. При насъ не е нито единъ отъ тѣзи извори тѣй добръ напреднѣлъ, што да би могълъ да подобри нашето вещественно състояніе.

Трѣбало би сѣка една отъ тѣзи стѣпки да са преобрази и измѣни, ако желаемъ да доидемъ до благосъстояніе и богатство. Вещественното благосъстояніе въ нашия народъ не може да са постигне другояче, освѣнъ съ коренното (основно) измѣненіе на досегашнитѣ ни вървежъ въ земледѣлческото, промишленно и търговско отношеніе; защото ако вървимъ се тѣй и работимъ, както работи по голѣмата часть отъ нашия народъ, то никога не ще можемъ да доидеме до тамъ дѣто искаме, и да постигнемъ онѣзи цѣль, къмъ която клонимъ — да са обогатимъ. Напротивъ, днешний вървежъ на работитѣ ни води тамъ отъ дѣто са най много боиме, и противъ което са бориме — сиромашіята и невѣжеството. — на мѣсто да клонимъ къмъ обогатяваніе и просвѣщеніе. Особенно нашето земледѣліе, този ключъ на народното щастіе и напредѣкъ са намира въ твърдѣ неутѣшително положеніе.

Нашата търговія, промишленостъ и земледѣліе отдавна боледуватъ; нашето земледѣлческо съсловіе, което е, тѣй да кажъ, най многобройно, и което, споредъ туй, би могло да допринесе най вече щастіе за общото наше добро. Туй съсловіе е тежки болникъ, и нему е ууждно да му са даде по-скоро сигуренъ лѣкъ, ако желаеме да поддръжи и за на предъ живота си, — а туй трѣба и да желаемъ, — и да не са преобърне въ западни пролетаріатъ или безкѣщичество. (Слѣдва).

ПО НАРОДНАТА ЕКОНОМІЯ.

Цѣльта на народната економія е да покаже пѣтъ и лесногя, съ които може единъ човѣкъ едно дружество, единъ народъ или

една държава да са обогати, т. е. да си достави имуществото за приятенъ и добъръ животъ. Човѣкъ не живѣе самъ, но въ дружество: той е членъ на една фамилия, отъ една къща, община, народъ, държава. Следователно, той трѣба да са грижи да приготви срѣдства за добъръ животъ, както за себе си частно, тѣй и за дружеството общо.

Сѣко едно дружество са оцѣнява по членоветъ си; ако сж тѣ (членоветъ) добри, добро ще бжде и дружеството, ако сж слаби—слабо е и то; страда ли дружественното имущество, страда и сѣкій единъ членъ отъ туй дружество. И тѣй първата наша грижа е да бждемъ сами добри членове, а ако сме добри членове, то трѣба да глѣдаме, щото и другитъ да бждатъ исто тѣй добри; а ако ли нещжтъ нѣкои сами да бждатъ такива, то трѣба да са отстраняватъ. Благосостояніето са поддържава и трае въ дружеството тѣй дълго, додѣто сж повечето членове добри. А ако ли захване да отслабва и пропада благосостояніето въ едно дружество, то е знакъ, че числото на добритъ членове са е умалило, и числото на недобритъ са е умножило, а въ такъвъ случай добритъ членове трѣба да употрѣбятъ сичкитъ си сили, за да предотварятъ злото, да избавятъ отъ пропадѣта себе си и дружеството—да напреднатъ. Тѣй трѣба да са работи въ сѣка къща, въ сѣка община, земя, държава, въ сѣкій народъ, ама биле тѣзи дружества малки или голѣми, на които сме посредствено или непосредствено членове.

И тѣй трѣба да са трудиме да печелиме, а съ какво?—Съ дарбитъ си, които Богъ ни е далъ. При туй ни трѣбать двѣ нѣща: първо да познаеме дарбитъ си, и второ—да знаемъ да ги употрѣбяваме, да си доставимъ чрезъ тѣхъ имотъ за живѣяніе. (Слѣдва).

ДОМОЧАДИЕ И ДОМАКИНЯ.

Естествено е, че човѣкъ глѣда винаги да му бжде живота колкото е възможно по угодно, по приятенъ, по добъръ—да преживѣй по-добъръ. Туй стремленіе е, наистина, отъ голѣма важность за човѣчеството, и на него са основава не само щастіето на сѣкій единъ частно, но и сичкія напредѣкъ въ просвѣщеніето, искусствата и наукитъ.

Ако да бихж са задоволили сичкитъ хора съ малко, то би било на свѣта много по мирно; сѣкій единъ би са радвалъ на скромното си щастіе, а много отлични сили не би могли да са развѣятъ, но би пропаднали въ самія си зародишъ. Следователно човѣкъ трѣба да са труди до като бжде живъ. Но по кой начинъ може човѣкъ да постигне най голѣмо щастіе и задоволствіе?—Съ постоянно трудолюбіе, почтенно стремленіе и съ домашни сговорни, съгласіе и любовь.

Каква радостъ и веселіе може да причини едно дѣте на сички домашни членове, но и каква жалостъ, скърбъ и тъга може такожде да причини, това сѣкій разбира. Сжщото може да са каже и за домакинята, къщовницата, както и за домакина и осталихъ домашни членове.

Въ онѣзи фамилия, въ онуй домочадиѣ, дѣто сички членове са обичать помежду си и дѣто сѣкій отъ членоветъ на домочадието са труди и глѣда да направи радостъ и веселіе другиму, тамъ безъ съмнѣніе ще владѣятъ съгласіето, мирътъ и любовта, тамъ ще бжде щастіе, благословеніе отъ Бога и почтѣние отъ хората. Въ такова домочадиѣ са радва сѣкій членъ за щастіето на другито; тѣхната радостъ и щастіе сж общи и взаимни. Сѣкій членъ са радва и съ весело сърдце извършва длѣжноститъ си, и глѣда да улегчи работата на другитъ; сѣкій бърза да послужи другиму. Сички имать еднакви мисли, еднакви стремленія, еднакви желанія. Сѣкій казва онуй, що мисли, и на другитъ домашни членове; въ сичко са вижда миръ, любовь и взаимно съгласіе: единство въ мислитъ, въ стремленіята, въ работеніето и въ сичко друго.

Дѣто има любовь и споразумѣніе, таамъ има и набоженъ духъ, който уравнива сѣвка неугодность и неспоразумѣніе. Тамъ е и Богъ, тамъ са вдворява и крѣпость, която съединява сърдцата на сички членове. Единственното желаніе и цѣль на сички домашни членове на едно такова честито домочадиѣ е дажъ си останатъ върни и искрени въ цѣлти си животъ.

Може ли да бжде по-радостно, по-весело и по-драго за единъ човѣкъ друго, отъ колкото домашното му щастіе въ всяко едно сѣтношеніе? Който е членъ на такова едно честито домочадиѣ, въ което има задоволствіе, обичъ и съгласіе, той не трѣба да търси добъръ забавленіе и веселба извънъ къщата си. Тугка човѣкъ забравя сичкитъ неугодности и горчечини, съ които е пленъ нашія животъ. Блазъ на омзи домъ, на онѣзи къща, въ която може човѣкъ да намѣри тѣзи добрини: вѣренъ и искренъ домашенъ животъ, домашина обичъ, миръ и съгласіе. Въ такъвъ домъ сж винаги сички домашни весели, сички сговорни. (Слѣдва).

(Іосифъ II. царь Австрійскій еоральтъ).

Царь Іосифъ като пжтувалъ съ кола на 7/10 Августъ 1769, спунила са осята на колата му по пята въ Моравія, дѣто трѣбало да почака малко до като сеа поправи колата. Тамъ на близко ораалъ единъ селсеньнинъ; царьтъ отишелъ при него, и рекълъ: „дадай ми малко плуга да пооржъ и азъ за да ти помогна.“ Царьтъ като прѣораль двѣ бразди, заминжалъ сеи на пята. Подиръ малко са расчуло по цѣлата страна, какво царя самъ съ ржката си прославилъ земедѣліето. За споменъ на туй царско ораніе, стои днесъ издигнатъ на онуй мѣсто единъ голѣвъ паметникъ. Тѣзи година имахме честьта да видимъ на Всемирното изложение плуга, съ когото е ораалъ царь Іосифъ II.